

GOGA

Marko Pogačar

LATINOAMERICANA

ali 1000 španskih besed

Prevedel Dušan Šarotar

Vse osebe v tej knjigi so resnične.

Vsaka podobnost z resničnimi osebami je naključna.

GOLI BOLÍVAR

Sedem sekretark smrti

Janis je dobila ime po Janis Joplin. Njen oče še zdaj vsak vikend igra blues v barih v četrtih Las Mercedes in La Castellana, kjer je ponoči še moč srečati kakšnega tujca, debelušnega gringosa, pijanega in norega. Med tednom dela v tovarni kablov, ko pa se po dveh urah prebijanja po predmestnih cestah vrne, je preveč utrujen: prste ima grčaste, tako da na kitaro niti ne pomisli. Janis je kot najstnica včasih pela spremljevalne vokale, dokler se ladja ni nevarno nagnila, da je pričelo vse padati s palube, med drugim tudi mlada dekleta. Prepovedali so ji nočne izhode, s tem je bilo konec njene kariere z Los Caimanes Voladores. Tudi njen dom ni bil najbolj varno mesto. Družina živi v Petareju, v enem največjih slumov na svetu, s številom prebivalcev, primerljivim s kakšno manjšo evropsko državo. V nekem smislu spadajo med četrtno elito: zaceljena rana iz opeke, pločevine in najlona, ki se oklepa kolena mesta. *Elitno* – kot pri prostituciji ali restavracijah ali odredih smrti – tukaj pomeni, da je vsaj en družinski član redno zaposlen, da imajo v hiši elektriko (ko pač je) in tekočo vodo (ko pač teče), Janis pa študira na državni univerzi. Srečala sva se pred tisoč besedami, v slepi pegi jezika; prvič

sem bil v Amerikah, spraševal sem se, če se to nekako vidi na meni.

Življenje v Caracasu se iz dneva v dan spreminja v pekel, piše. A Evropejci si v tropih le stežka predstavljamo moro. Vse leto povprečna temperatura dvaindvajset stopinj, palme in mangova drevesa božajo vlažen zrak, dišijo vroče arepe in ritmi salse se razlegajo s teras majhnih lokalov, nekje visoko se derejo papige. Tukaj se film prekine, rola se je iztekla in projektor se z ropotom vrtil in vrtil v prazno. Samo dovolj stari se še spomnijo z nafto pospešenega razvoja v petdesetih in šestdesetih letih; daljni, suhi starci, ki se bojijo praznih lekarniških polic. Zlata doba čavizma, ko sem spoznal Janis in mesto, že prav tako spada v preteklost. Čeprav je bila naftna ekonomija zlorabljen in napačno postavljena, je imela večina tistih poteptanih, brezpravnih, od nje še kako otipljive koristi. Revolucija, v marsičem podobna jugoslovanski, usiha in se lomi z intervencionizmom in z notranjim reakcionizmom: Caracas je danes, v primerjavi z mesti, kjer ne divjajo vojne, najnevarnejše mesto na svetu, stopnja ubojev je le malo nižja od tiste v Mogadišu. Razumniki so okameneli mrtveci, tisti, občutljivejši so dokončno strohnili. Življenje je bilo podobno izropanemu kiosku. Prišli so krokodili in začeli napadati, zdaj ne popuščajo več, leteči kajmani, ki ti vstopijo v sanje in ti jih ukradejo, da potem ne moreš več zaspati.

Na travniku v Parque del Este žremo tiste ogromne, guliverske hot doge, prevelike, kot vse drugo v tem pretesnem, nemirnem svetu. Prodajalec na kolesu jih preobloži s kumaricami, praženo čebulo, solato, z gorčico in omako,

tako da se lahko lotiš hrenovk in kruha samo deduktivno. Čas je za prvo pivo. V zraku lebdi lokalni reagge; Janis pozna besedilo in med jedjo tiho poje. Zgodba o lenivcu. Oče ga je pred desetimi leti našel nezavestnega pred hišo, verjetno ga je povozil avto. Več mesecev so ga negovali, to napol slepo in strašno smrdečo žival, dokler se ni zmogla sama povzpeti in viseti s satelitske antene. Ko so ga nesli nazaj v džunglo, ga je v joku spremljala gruča otrok, kot bi šli za pogrebom. Spomnijo se ga, poleg te zgodbe, še v počasni, molovski pesmi Los Caimanes Voladores. Njen naslov je, tako kot ime lenivca, Juanito.

* * *

Njegovo ime se je izgubilo v črnem vulkanskem pesku. Dvomim, da obstajajo iskalci zlatih zrn spomina, ki bi ga danes lahko izkopali iz razburkanih voda Apoye. Vsega drugega, mislim, se še dobro spominjam, ker prezreli plod manga, plod, ki se je za hip ustavil, kot bi bil svet odrešen minevanja, kljub vsemu ni končal na moji glavi.

Ko sem bil še otrok, sem verjel, da je ornitologija samo okrajšava, človeški pameti prilagojena otorinolarinologija, medicinska veda, s katero sem se v tistem času pogosto srečeval. Ptice? Obstajale so za to, da smo jih imeli v ptičnicah, ciljali s fračami, da se šušlja, kako jih ta ali oni sosed, v skladu s potrebami zgodbe, lovi z zanko za večerjo, ali pa jih premeteno zvabi na deske, premazane z lepilom. Takšne, ulovljene in nekoristne, jih zmagovalec potem ponovno zapre v prej omenjeno kletko. Tisti, čigar ime sem že pozabil, se je preživljal z opazovanjem ptic. Tako

bi vsaj približno lahko to pojasnil otroku. Rekel je, da ni mogel odmakniti pogleda z njih: nebo zanj ni bilo zgolj modra praznina, ampak celodnevni koncert filharmonije kolibrijev, tukanov, domačih lastovk in dolgorepih kvecalov, redno večerno zasedanje družine papig, neskončna paleta perja, živopisna in žareča paleta, kot nočna mora naivnega slikarja. Zdaj je sredi svojih tridesetih, odraščal je v trideset kilometrov oddaljeni Granadi, v enem od najstarejših srednjeameriških mest. Med Managvo, kjer stoji ornitološki inštitut, in Granado, kjer živi družina, od koder odhaja v okolico vulkana na svoj običajni raziskovalni teren, torej, tukaj na tej točki vznikaja, sicer v svojem bistvu trhla metafora, med »starim« in »novim« svetom. V soboto, 23. decembra 1972, ob 12:29 po lokalnem času, je glavno mesto prizadel potres, mesto se od njegovih posledic ni nikoli povsem opomoglo. Managva je danes podobna vreči hišic za monopoli, kot naključno raztresenih v džungli, iz katere občasno vznikne vertikalna kakšnega hotela, banke ali trgovskega centra. Granada, stisnjena med krater še vedno aktivnega Mombacha in jezero Nikaragva, je ohranila svojo kolonialno arhitekturo. Obe vizuri nista nič drugega kot dva obraza istega iztrebljevalskega projekta, ki z mačeto seka zlato, kavo in tobak ter duše. Prvi ne zakriva kazni belega boga. Drugi, podoben posmrtni maski, je zapacan z vrsto plastičnih operacij.

Pivo presekamoz z aguardientejem, žganjem iz sladkornega trsa, ki ga njegov oče žge doma. Opazovanje ptic je žal lahko tudi dolgočasno, še posebej, kadar ni zanimivih ptic, ali ko ptice zaspijo, izumrejo ali preprosto ne priletijo; tudi

strast sčasoma skopni, še posebej, kadar prerase v posel. Njegov oče je bil sandinistični guerilleo. Z lastnimi rokami je izobesil revolucionarno zastavo na Narodni skupščini, je rekel, bilo je istega dne, ko je bil odstavljen Somoza. Zdaj jih v hiši z vrtom, po katerem se sprehajajo iguani, živi štirinajst: štiri generacije. Štirje otroci, ki se zibajo v pletenih ležalnikih, so njegovi, čuva jih praded. Prikovan je na voziček, duši se v dimu cenenih Casino King Size cigaret, ki ga neprestano puha, podobno kot parniki, ki so nekoč v Granado dovažali avanturiste, nekatere potoplje-ne v blaznost, podobne Kinskemu v *Fitzcarraldu*, ter jih potem odvažali bogate ali mrtve. Najbolj uporni so ostali tukaj, izsušeni v rdeči zemlji, ki jo korenine mahagonija drobijo v droben prah, podoben dinamitu. V zraku je veliko vlage. Na mizi carne mechada, enchilade in črni fižol. Ko pripoveduje, kako je zgoraj na mrkih jezerskih plažah, na mojo pijano glavo pade gnili plod manga, da v hipu skoči na noge, misleč, da nekdo strelja name, otroci in ded pa smeji s svojimi brezzobimi usti. Oče, upokojeni guerillero, molči. Noč lega na Nikaragvo.

* * *

»Ali smo res prekleti?« vpraša Manolo in v rokah stiska preveliko puškino kopito.

»In če smo, kdo nas je preklel, kdo je ta vesoljski ništrc?« reče, čeprav so njegove besede podobne kakšni repliki iz Vila-Matasovega romana.

»Mogoče je, med drugim, če je prekletstvo dovolj močno, če je tako radikalno, da se ob njem trese zemlja

ter da ob tem človeku izpadejo zobje, torej takrat lahko govorimo celo o dobrotniku, o nekakšnem prostodušnem blagoslovu,« pripoveduje, čeprav se njegova usta ne premikajo, hladno puškino cev drži popolnoma nem, in njegov monolog odzvanja samo v moji preznojeni, s hladnim vetrom bičani glavi. Gledam v smeri proti Punu, kjer je pod previsi, prekritimi z agavami in z gozdom rdečkastih hiš, zasidran parnik Yavari, namesto da bi gledal proti sivi, v gosto meglo zapredeni obali Titicace, obali, o kateri je bolje molčati.

Zame je Manolo Indio. Iz njegove osebne perspektive, kakopak, je stvar videti drugače. Ko ga vprašam, kaj mu pomeni konkvistadorska, z rapirjem odsekana beseda, samo skomigne z rameni. Reče: »To ne pomeni nič. Mogoče pomisliš na človeka. Na človeka, ki noče umreti,« reče Manolo, ko s trudom lovi ravnotežje na razmočenem, z jezersko vodo natopljenem šibju. Velik del noči preživi na drugi strani, v Puni, ob svoji ženi, čeprav se včasih pripeti, da tukaj tudi prespi, na tem, z naplavinami in rastjem ter z žico povezanem koščku kopnega, kjer je odraščal. Od tod je vsak dan, razen nedelje, z motornim čolnom potoval v mesto v majhno šolo. Tudi v soboto je potoval, vsako soboto se je peljal do pol ure oddaljene adventistične cerkve El Puerto, do molilnice, podobne zapuščeni gasilski postaji, tako je zdaj celotna skupnost v primeru požara prepuščena zgolj preventivi; torej, božji previdnosti, zadolženi za divje požare v dušah.

Na otočku, na enem izmed največjih, ki skupaj tvorijo arhipelag Uros, prodaja sendviče in spominke turistom, ki

se tukaj ustavijo na poti v Taquile ali v Isla del Sol. Včasih pred hišo iz trstike, v kateri stanuje njegova mama, vodi zbor v pisanih oblačilih, ki za nekaj solov tem istim turistom poje v jeziku kečua himne v čast Odrešitelja, torej v jeziku, ki je zame mističen, skrivnosten, čeprav tistemu Odrešitelju, se razume, ni: govorimo seveda o Odrešitelju, ki je zagotovo poliglot. Ob tem pa je še brezupno prikupen, kot ljudje, ki govorijo psom: »Ne!«

Puška, ki jo stiska Manolo, je samo še podoba puške, kadaver, ki si ne zasluži niti pokopa. Pred pol stoletja jo je sestavil njegov ded, cev je naredil iz žebļjev, kopita pa iz naplavljenega porumenelega lesa. Uporabljali so jo za lov na ponirke, žival, ki je videti, kot bi si jo za svoj zoološki časopis izmislil Josef Švejk, danes pa je verjetno namenjena samo še Manolu, da ji s svojimi, od rib umazanimi rokami, lahko zavije vrat, medtem ko s pogledom tava po že davno propadli notranjosti, v prostor, v katerega se je že mnogo prej zavlekel težek mrak.

Ko sem ga vprašal, kaj zanj pomeni bog, tisti, ki se mu še vedno vsako soboto izpoveduje, potem ko najprej prepluje največje jezero na kontinentu, ki počiva na višini štiri tisoč metrov nad morjem, Manolo ob mojem vprašanju spet samo skomigne z rameni.

Reče: »Nič mi ne pomeni. Mislim, da gre samo za to, da človek noče umreti. Morebiti je bog tisti tvoj Indio,« reče in se nasmeji.

»Ja, bog je nesmrtni Indio.«

Noč nad ameriškimi mesti, človeški čebelnjak pod Južnim križem je podoben gorečemu kladivu, ki pa ni nič drugega kot skupek nebesnih teles, teles, ki komaj zaznavno utripajo, kakor da bi nekdo tam zgoraj, daleč in počasi, dihal; nad mesti sijajo zvezde, kot v kakšnem zvezdnem pragozdu. Tisti nekdo vidi ptico, ki pada. Tisti nestvaren nekdo.

* * *

H. ima najbolj znan kolumbijski priimek. Mnogim še danes diši po krvi in ognju, njegova zvočna podoba so kratki rafali, razglednice pa tisti pobegli, ponoreli nilski konji na svojem maščevalnem pohodu po medelinskih callah in carrerah. Za stanovalce najrevnejših barrijev, podobnih plazu lego kock, ki se spuščajo z mestnih gričev, pa še vedno zveni pristno, domače, celo očetovsko. Pogosto ga bodo imenovali *Hermano*, šepetaje pa *El Presidente*. H. nikoli ni bilo potrebno izkusiti resničnosti revnih četrti, vsakdanjika večine njenih sodržavljanov. Vse do svojih dvajsetih let je favele videla zgolj skozi zatemnjena avtomobilska okna. Daljnega sorodnika je srečala samo nekajkrat. V tednu, ko je bil brutalno ustreljen, je ravno praznovala svoj deseti rojstni dan; Medelin, okrašen s krvavo lento, je triumfiral z nazivom najbolj krvave prestolnice. Ob tej priložnosti ji je v dar prinesel plišastega sibirskega leva v naravni velikosti. Zver, zdaj zaprašena, še vedno pozabljena in zaprta prede v njeni sobi.

Odkar so bojne sekire zakopane, so se razmere v mestu pomirile. Karteli in gverilci trenutno mirujejo, kar

pomeni, da se vojskujejo z drugimi sredstvi. V infrastrukturo, institucije in v razvoj družbe so vbrizgani vagoni v glavnem tujega denarja, s katerim pa le delno upravlja vlada. Učenci v belih uniformah. Nadzemna linija metroja, iz katere se zlivajo študenti. Kulturni centri, na katerih visijo mavrične zastave in od božiča pozabljeni okraski, s strehe, s kot srce sivega platna, prihajajo zvoki melodrame, na dvorišču se gnetejo pari. *Guantanamo*. Od teh mladih in močnih teles so enako oddaljeni José Martí in ameriška mučilnica v zalivu, iz katere prihaja omenjena ženska. Ritem polzi po opnah bobnov in po neometanih fasadah, sredi zavozlane mreže živcev se zagozdi kot zrno, kjer klije, se množi, podobno živemu mesu.

Ne daleč vstran od Boterove Ptice, kovinske skulpture, ki so jo napolnili z dvajsetimi kilogrami eksploziva in tako iz nje naredili smrtonosno bombo – leta 1995 je med glasbenim festivalom eksplodirala sredi trga in ubila trideset ljudi ter jih ranila več kot dvesto – v spomin mrtvim še danes na trgu ležijo kupi razcvetelega železja, v senci tračnic pa se na ulicah trguje. Na vozičkih in nizkih stojnicah teče grenko življenje: z mušjimi dreki popackane konzerve dulce de leche, sušeni pasavci, postreženi na svežem sadju. Eksotično blago, prhko in nevarno blago, podobno cirkuškim bolham, ki skačejo iz žepa v žep; lahko vzameš, tako kot sveži sir, ponujen s ključa ali na konici noža. Potrebujem dezodorant, da prekrije znoj, ki mi mezi pod srajco. Zaželel sem si tistih majhnih banan, da jih bom žrl, medtem ko čakam H. Začne se izzivanje. Ne oziram se, goltam banane in se trudim, da bi se vsaj malo napihnil,

kot riba napihovalka ali kuglakož, kar je njeno drugo ime in zveni, kot da bi nas nekdo zafrkaval z madžarščino oziroma kot da se nekdo res zafrkava. Nenadoma sem srečen, da sem plešast, visok in sveže obrit, za hip sem večji od samega sebe, kot balon z Reaganovim portretom. Vendar se nasprotnik ne da. Nekaj sumljivih tipov vstane in gre počasi proti kuglakožu, zdaj že izpihanem. Skočim na noge in zbežim, skrijem se v množici.

Ko se končno spet srečam s H., je v zraku že čutiti zgodnji, lepljivi mrak. Vkrcava se na vzpenjačo, ki teče nad reko, v kateri so bili pokončani Pablovi nesrečni nilski konji, ter se vzpenjava ob obronkih hribov, čez katere se razliva peklensko mesto. S. in M. nama sledita na motorjih, daleč spodaj, v gostem prometu, v temnem območju mita. V trenutku, ko smo vsi štirje na vrhu hriba, na robu mesta, se pred nami odvija veličastna predstava. Migetanje milijonov luči, kot v nekakšnim tekmovanju z nebom, kot da ne bi bilo ničesar, kar bi bilo vredno zapustiti.

* * *

Don Pablo, so rekli.

El Patrón, *El Rey*, *El Magico*, so govorili, gledali so v tla ali v svoje čevlje; *El Pablito*, so molili tisti, ki so ga poznali, tudi tisti, ki so se zoper njega kdaj pregrešili, so molili, vsi skupaj pa so gledali globoko v srce zemlje, samo za hip so povzdignili oči, in že v naslednjem hipu, ožgani z njegovim pogledom, so jih znova spustili k tlom, tako tisti večji kot tudi manjši od njega, znanci in neznanci, kajti vsi so vedeli, da gre zdaj za njihova lastna življenja.